

Nr 130.

Av herr **Linderot**, om vissa åtgärder för landets bostadsförsörjning.

De statliga stödåtgärderna beträffande landets bostadsförsörjning komma, såvitt framgår av de förslag som förelagts riksdagen, att under budgetåret 1945/46 erhålla ungefär samma omfattning som under föregående budgetår, trots att läget på bostadsmarknaden i stället för att »stabiliseras» undergått ytterligare försämring. Om man vid 1944 års riksdag på grundval av föreliggande statistiska uppgifter kunde fastslå, att god tillgång på bostäder ej fanns i någon enda svensk stad, så är detta fastställande än mera berättigat vid 1945 års ingång. Bostadsbristen har icke kunnat övervinnas, även om byggnadsproduktionen under år 1944 varit jämförelsevis hög och statens lånemöjligheter till fromma för bostadsproduktionen utnyttjats till det yttersta.

Situationen hade inte blivit ljusare vid oktoberflyttningen 1944. Trots den jämförelsevis höga siffran för bostadsproduktionen under året konstateras i socialstyrelsens redovisning av läget, att i ingen svensk stad råder god bostadstillgång. Tillräcklig tillgång noteras endast i undantagsfall, under det att tillgången på lägenheter i flertalet städer betecknas som knapp och otillräcklig. Man har vidare kunnat inregistrera en stark ökning i efterfrågan på lägenheter, i första hand smålägenheter.

I 23 större och 13 mindre städer funnos omedelbart före oktoberflyttningen sammanlagt 437 hushåll, av vilka de flesta med barn, vilka på grund av husvillhet inkvarterats provisoriskt genom kommunens försorg. Sannolikt säga dessa uppgifter om husvilla inte hela sanningen, enär man får förutsätta, att en mycket stor del av de bostadsbehövande, i stället för att vända sig till de kommunala myndigheterna vid fall av husvillhet, på bästa sätt söker ordna inkvarteringsfrågan genom inkvartering hos anhöriga och bekanta.

Detta allvarliga läge hade enligt vår mening motiverat särskilt omfattande åtgärder från statsmakternas sida i syfte att göra slut på bostadsnöden. Erfarenheterna synas dock till fullo ha bevisat, att de hittillsvarande statliga initiativen och stödåtgärderna äro otillräckliga. Dessutom verkar det statliga stödet på så sätt, att det i allt för hög utsträckning gynnar de privata, i många fall spekulationsbetonade byggnadsföretagen, till förfång för en socialt inriktad och sund bostadspolitik, som bl. a. kännetecknas av att staten och kommunerna producera bostäder i egen regi och där samhället har

ägande- och kontrollrätt över bostäderna eller där verkligt samhällsnyttiga företag svara för produktionen.

Vi äro av den uppfattningen, att riksdagen ej kan, med vetskap om det just nu rådande allvarliga bostadsläget och med hänsyn till att förberedelserna för att möta en eventuell fredskris snarast möjligt måste igångsättas, nöja sig med de åtgärder som förutsetts i regeringsförslagen. Med tanke på den akuta bostadsbristen och enär händelseutvecklingen inom kort kan ställa sysselsättningsproblemet främst på dagordningen, får planläggningen av en bostadsproduktion i sådan omfattning, att bostadsbehovet tillgodoses, icke ytterligare fördröjas.

Då bostadsfrågan är synnerligen aktuell inom varje borgerlig kommun, kan man utgå ifrån att respektive myndigheter ägna frågan en viss uppmärksamhet. Men om var och en skall söka lösa bostadsproblemet utifrån sina ekonomiska resurser och även med utnyttjande av statsmedel, så kan man befara en standardsänkning av bostaden och att man inte tar hänsyn till vissa kulturella krav, som folket anno 1945 har rätt att ställa på ett modernt demokratiskt samhälle. Av den anledningen, men också av andra skäl, är det nödvändigt med en generalplan för bostadsbyggandet i vårt land. Byggnadsstyrelsen eller statens bostadslånebyrå kunde exempelvis med hjälp av speciella bostadsorgan i varje län utarbета en dylik plan, som tar sikte på att täcka bostadsbehovet för de närmaste åren. Planen bör med utgångspunkt från läget på bostadsmarknaden syfta till att bostadsproduktionen får en sådan omfattning, att man inom loppet av några år skall kunna häva den värsta bostadsbristen. Det räcker inte med att enbart producera bostäder, man måste också se till, att standarden blir god, så att den täcker begreppet hälsobostad. Hänsyn bör också tagas till behovet av fritidscentra, parker, lekplatser och vad som i övrigt kan vara behövt för att tillfredsställa folkets kulturella, politiska och idrottsliga behov. En byggnadsverksamhet av sådan omfattning och med en dylik inriktning kommer att vara av största betydelse för den samhälleliga utvecklingen.

Sedan föregående års lagtima riksdag hade att taga ställning till ett förslag om en generalplan för rikets bostadsförsörjning, har den svenska arbetarrörelsens efterkrigsprogram offentliggjorts. Ett av detta programs viktigaste avsnitt gäller just bostadsproblemet och de åtgärder som böra vidtagas för att lösa detsamma. Där kräves bl. a. utarbetande av en långt syftande plan för att höja vår bostadsstandard. Vi citera:

»Bostadsproduktionen är en nyckelindustri. Det var till stor del tack vare dess uppsving, som vi före kriget hade mindre arbetslöshet än många andra länder. Vilja vi i framtiden ha full sysselsättning måste vi bygga ännu mer än då. I första hand måste vi snabbt häva bostadsbristen. Enrummsstandarderna måste utrotas för familjer med barn. Även landsbygdshushållen måste få vattenledningar, avlopp, centralvärme, badrum, elektricitet och andra bekvämligheter. Vi måste bygga samlingslokaler, fritidscentra, lekstugor och daghem för barnen. Det är desto mera angeläget att snabbt höja bostads-

standarden, som tillväxten i antalet hushåll kommer att avtaga, vilket betyder, att den köpkraftiga efterfrågan efter nya lägenheter efter hand blir försvagad. Det finns då ingen annan utväg än att i ökad takt få fram de otillfredsställda bostadsbehoven genom att använda ett utvidgat subventions-system och genom att göra produktionen mera effektiv, så att hyrorna kunna sänkas.

För att byggnadsverksamheten snabbt skall kunna ökas när materielbristen lättar, måste stadsplaner, regionsplaner och andra förberedelsearbeten vara i god ordning och även de lokala bostadsprogrammen måste vara väl förberedda. På denna punkt är kommunalt förutseende och initiativ av avgörande betydelse.»

De bostadsundersökningar, som företogs åren 1933—36, gävo till resultat att vid den tidpunkten icke mindre än 300 000 hushåll med omkring 1 500 000 personer bodde i lägenheter, som hyste mer än två personenheter per rumsenhet. Även om det under senare tid producerats ett större antal bostäder, så har läget i grunden inte förändrats. Bostadsnöden är ännu ett faktum. Därför är en kartläggning av bostadsbeståndet i vårt land i hög grad motiverad för att man från samhällets sida skall kunna bedriva en planmässig bostadspolitik.

Ett förverkligande av arbetarrörelsens efterkrigsprogram på denna punkt, i vad det gäller åtgärder för beredande av sysselsättning under en eventuell efterkrigskris, förutsätter redan det, att förberedelser omedelbart igångsätts i fråga om stadsplaner, regionsplaner etc. Det omedelbara behovet av flera bostäder gör, att dylika planeringsarbeten framstå som ännu mera trängande.

I en motion vid 1944 års riksdag (II: 353) föreslogo herrar Persson i Stockholm och Hagberg i Luleå, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om utarbetande av en generalplan för rikets bostadsförsörjning. I motiveringen till detta förslag anfördes bl. a. följande:

»Erfarenheten har visat, att bostadsfrågan inte kan finna en tillfredsställande och något så när slutgiltig lösning enligt de linjer som hittills följts. Det s. k. privata initiativet har knappast ens under sådana perioder, som varit ur vinstsynpunkt särskilt gynnsamma, kunnat förmås att producera tillräckligt med bostäder. De statliga stödåtgärderna ha visat sig vara en tungrodd och ineffektiv apparat, som inte ens lyckats förebygga den akuta bostadsbrist, som dykt upp på skilda håll och resulterat i husvillhet. Och om all hittillsvarande bostadsproduktion gäller, att lägenheterna — oavsett om de producerats med eller utan statligt stöd — betingat sådana priser att de bäst behövande ofta inte haft möjligheter att hyra dem.

Vi mena alltså att bostadsproduktionen nu och efter kriget bör bedrivas efter helt andra linjer än hittills. Dessa linjer kunna lämpligen sammanfattas i följande punkter:

1. Kommunerna skola bygga och förvalta bostäderna i egen regi.
2. Bostadsproduktionen skall ske i sådan omfattning, att först och främst alla undermåliga lägenheter kunna utrymmas och att trångboddheten upphäves.

3. Någon sänkning av den nuvarande byggnadsstandarden får under inga förhållanden ske.
4. Den kommunala bostadsproduktionen skall finansieras genom av kommunen upptagna lån, där säkerhet lämnas i kommunens samfällda förmögenhet (och inte som in-teckningar i de producerade fastigheterna).
5. Hyrorna i dessa bostäder sättas så, att kommunernas självkostnader nått och jämnt täckas.

En generalplan, omfattande hela riket, bör utarbetas med sikte på att inom en viss begränsad tidrymd — tre till fem år — genomföra ett dylikt program. Till grund för en sådan plan bör ligga bl. a. lagenlig skyldighet för kommunerna att sörja för bostadsproduktionen liksom skyldighet för kommunerna att skaffa tillräckliga tomtområden och utarbeta stadsplaner för dessa.»

Förslagets aktualitet har på intet sätt minskats, sedan de framlades för riksdagen 1944. Tvärtom framstår behovet av en grundlig omläggning av landets bostadspolitik i dag ännu tydligare, sedan man givits tillfälle att anställa jämförelser med de krav som framföras i Arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Mellan detta program och ovan citerade förslag i motionen av Persson och Hagberg råder ingen motsättning. Motionärernas förslag äro endast närmare preciserade och ansluta direkt till den aktuella situationen på bostadsmarknaden.

Då det sålunda står klart att efterkrigsprogrammets punkt angående landets bostadsproblem i väsentliga delar överensstämmer med de synpunkter, som i fjol förfäktades av motionärerna Set Persson och Hilding Hagberg, synas deras förslag, då de i år på nytt framföras, ha erhållit betydligt ökad tyngd. Bakom arbetarrörelsens efterkrigsprogram stå som bekant hela den svenska arbetarrörelsen och den väljarmajoritet, som givit arbetarpartiernas representanter i riksdagen sina röster vid det senaste riksdagsvalet.

Sedermera har även Hyresgästernas riksförbund i ett utförligt dokument, betitlat »Hyresgäströrelsens bostadspolitiska efterkrigsprogram», givit uttryck för flera av de tankegångar, som framfördes i herrar Perssons och Hagbergs motion av år 1944. Inledningsvis krävas där energiska åtgärder för ett snabbt hävande av bostadsbristen, varvid understrykes, att strävandena att öka bostadstillgången inte få innebära att nödbostäder uppföras. Bostadsproduktionen får på inga villkor komma i konflikt med kravet på att bostadsstandarden skall höjas. Man kräver vidare, att »hyreskontrollen bör bli ett obligatoriskt led bland samhällets socialpolitiska åtgärder i fred såväl som under krig», varför hyresregleringslagen bör bibehållas även efter kriget. Kampen mot trångboddheten måste intensifieras, och som exempel på nödvändigheten härav anföres, att nästan hälften av alla lägenheter i svenska tätorter består av *högst* ett rum och kök. I England är det bara 5 procent av städernas lägenheter och i Förenta staterna inte mer än 7 procent, som tillhöra motsvarande storleksklass. Och icke mindre än 60 respektive 65 procent av bostäderna i engelska och amerikanska städer be-

stå av minst 4 rum och kök. Hyresgäströrelsen framhäver även nödvändigheten av förbättrad bostadsinspektion och mera energiska utdömnings- och saneringsåtgärder, särskilt i städernas centrala delar. Härför fordras, framhålls det, en omfattande och omsorgsfull statlig och kommunal planläggning. »Det är nödvändigt, att detta planlägningsarbete omedelbart sättes i gång, och det inte bara i de centralt statliga organen utan även i de enskilda städerna.» Programmet upptager vidare krav om höjning av landsbygdens bostadsstandard, om billiga bostäder åt pensionärer, kollektivhus, samlingslokaler och fritidscentra, rationalisering av byggnadsproduktionen, utan att den får gå ut över arbetarna i form av ökad utsvettning, prissänkning å byggnadsmateriel, bl. a. genom att privatmonopolens makt brytes. Tomtspekulationen bör stoppas, och tomtmark och privatägda flerfamiljshus böra efter hand överföras i samhällets ägo. Obligatorisk bostadsförmedling bör slutligen införas i alla orter med utpräglad hyresmarknad.

Det framhålls slutligen, att bostadspolitiken inte får saboteras på grund av bristande intresse hos de kommunala myndigheterna:

»Men det allmänna skall inte endast leda bostadsproduktionen. När bostadslånen börja närma sig 100 procent av fastighetsvärdena, har man nått en gräns där frågan om ökad direkt kommunal produktion av lägenheter börjar pocka på sin lösning. I nuvarande tid finns det dessutom ett alldeles särskilt behov av kommunala produktiva insatser. Eftersom privata företagare under senare år i stor utsträckning övergått till att producera insatslägenheter i stället för hyreslägenheter, ha svårigheterna för mindre bemedlade att erhålla bostäder ökat ännu mer än vad som beror enbart på bostadsbristen. Bostadskooperationen och egnahemsrörelsen ha gjort och komma framdeles att göra en mycket betydelsefull insats i svensk bostadspolitik. Men den mera spekulativt betonade bostadsföreningsverksamheten, som förekommer jämsides med de allmännyttiga bostadsrättsföreningarna, behöver inte bara en skärpt kontroll utan också en ökad konkurrens. Och det behövs också rena hyreslägenheter. Eftersom privata företagare blivit ovilliga att producera sådana i tillräcklig utsträckning, bli kommunala insatser på detta område allt mera nödvändiga.»

Vi erinra samtidigt om det uttalande i bostads- och byggnadsfrågan, som antogs på Svenska murareförbundets kongress i Malmö den 13—18 december 1944 i anslutning till diskussionen om innehållet i Arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Nämda uttalande, som tillställts ledningarna för såväl socialdemokratiska som kommunistiska riksdagsgrupperna, utmynnar i kravet att åtgärder böra vidtagas för

- att häva bostadsbristen;
- att enrumslägenheter icke vidare behöva användas som familjebostäder;
- att lekstugor och daghem för barn byggas;
- att samlingslokaler och fritidscentra åstadkommas;
- att äldre stadsdelar saneras, tomtmarkerna kommunaliseras och hyreshusen överförs i kommunal ägo;

att byggnadsindustriens säsong- och konjunkturväxlingar utjämnas och att byggnadsmaterialhandeln undandrages privat spekulation.

De av oss anförda citaten ge vid handen, att en mycket bred folkopinion kräver att statsmakterna vidta snara åtgärder för en bostadsproduktion i betydligt större skala och efter nya linjer.

Härvid förtjänar särskilt understrykas, att åtgärder i ovan nämnd riktning ha som förutsättning en lösning av byggnadsmaterialproduktionens stora problem. En bostadsproduktion i större skala, än vad som nu är fallet, kan bli verklighet först i och med att samhället tar som sin uppgift att skapa en byggnadsmaterialindustri som tillgodoser behovet. Byggnadsmaterialen måste förbilligas genom statliga ingripanden, men dessutom böra inom landet befintliga råvarutillgångar utnyttjas på så sätt att beroendet av utlandet helt elimineras.

Med hänvisning till ovanstående föreslår undertecknad,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer,
att en generalplan utarbetas för rikets bostadsförsörjning
att utföras av härför lämpad statlig myndighet i samverkan
med länsstyrelserna och kommunerna;

att en plan samtidigt utarbetas för inhemsk produktion av
byggnadsmaterial i samhällelig regi;

att städerna och kommunerna åläggas att i egen regi med
ekonomiskt stöd från staten uppföra tillräckligt antal bo-
städer, vilka skola uthyras till självkostnadspris;

att de kommunala myndigheterna åläggas att upprätta
kommunal bostadsförmedling;

att utarbetandet av ovan nämnda planer för bostadsför-
sörjning och byggnadsämnesproduktion sker i sådan takt,
att de i form av propositioner kunna föreläggas årets
riksdag.

Stockholm i januari 1945.

Sven Linderot.
